

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/05/miszler-tamas-perthes-atlas---geschichte-recenzio/>

Miszler Tamás
Perthes Atlas – Geschichte
Recenzió

Nehéz feladata van a recenzió szerzőjének, amikor alapvetően egy térképekkel teli művet kíván bemutatni az olvasók számára. A következőkben mégis erre teszek kísérletet a Klett-Perthes Verlag (www.klett.de) gondozásában 2006-ban megjelent, Gothában kiadott *Perthes Atlas – Geschichte* c. történelmi atlasz esetében (ISBN-13: 978-3-12-828124-7, ISBN-10: 3-12-828124-6), amely, ahogy a szerkesztők előszavukban fogalmaznak „*nélkülözhetetlen alapmunka mindenki számára, aki a történelem iránt érdeklődik*”.

A B5-ös formátumban, tehát nem kifejezetten hagyományos atlasz formátumban, kiadott 496 oldalas munkát, mind a térképeket és a hozzá kapcsolódó szövegeket a német Weingarteni Pedagógiai Főiskola két tanára *Dr. Dietmar Schilling* és *Dr. Hans Ulrich Rudolf*, valamint a Giesseni Egyetem tanára *Dr. Vadim Oswalt* jegyzi, akik nem határozzák meg konkrétan, hogy mely korosztályok számára szánják munkájukat. Az elemző olvasó azonban azonnal észreveszi, hogy elsősorban a középiskolás korosztály számára a legalkalmasabb, hogy ismereteket szerezzen belőle.

Az atlasz logikusan felépülő didaktikus egységekből áll, amely ténylegesen alkalmassá teszi a középiskolai használatra. A szerzők hét nagy fejezetben tárgyalják az emberiség történetét, a megszokott kronológiai sorrendben az emberiség kialakulásától egészen napjainkig. A szerkesztők a tartalomjegyzékben is külön színekkel jelölték ezt a hét részt, így az olvasó könnyedén tud tájékozódni az egyes korszakokban. Ezek a nagy, színekkel jelölt egységek azonban nem kaptak külön alcímeket, így jobban érzékelhető a történelmi folyamatok kontinuitása, nem érzi azt az ember, hogy egy-egy korszak határa egy-egy neves dátumhoz kötődik. Az olvasó a tartalomjegyzékben jelölt színek alapján láthatja, hogy mely korszakban jár, hisz az egyes oldalak sarkai (lásd mellékelt képek) az adott korszak színeit kapták.

A különböző színekkel jelzett nagy korszakokon belül a szerzők/szerkesztők úgy építették fel az egyes alegységeket, hogy általában a baloldali lapon olvasható az adott korszakot, tájegységet tárgyaló, saját címmel ellátott szöveg és a jobboldali lapon látható a tematikájában és korszakában hozzá kapcsolódó saját címmel ellátott történelmi térkép és/vagy ábra (ld. pl. 1-2. kép). Minden egyes szöveges rész bal felső sarkában pedig a korszakhoz kapcsolódó ábrát, diagramot, gyakran pedig zászlókat, címereket is találunk (ld. pl. 2. kép). Több kisebb témát azonban két oldalban tárgyal a mű, így azok esetében a hozzá kapcsolódó térképek is két oldalasak, amelyeket a következő lapon láthat az olvasó (ld. pl. 3. kép). A szövegek felépítése metodikailag nagyon jól tagolt, gyakran kisebb kronológiákat is tartalmaznak, amelyek segítik a kíváncsi olvasót a korszakban történő időbeli tájékozódásban. Az idősorok mellett több helyütt fogalommagyarázat található, az egyes történelmi jelenségek megértését segítő. A következőkben egy-egy példán keresztül nézzük meg, hogy milyen térképeket találunk az egyes színekkel jelölt fejezetekben.

Az első egység, mely a szürke színt kapta, összesen egy alegységből áll, és „Az emberiség korai története” (Frühgeschichte der Menschheit) címet kapta. Ez a rész a legrövidebb, mindössze 10 oldalon keresztül vezeti le az emberré válás folyamatát, és jut el egészen a Kr.e. IX–VIII. századig, röviden tárgyalva az ókori Kelet államait, a fontosabb régészeti lelőhelyeket. A témához kapcsolódó térképek az Afrikából való elvándorlástól egészen az európai és a közel-keleti kultúrákig, azok bányászati lelőhelyeinek bemutatásáig tart.

A második nagyobb egység – ami kék színű lett, négy kisebb alfejezetben – az ókori világot mutatja be. Az első alfejezet a „Korai magas kultúrák” (Frühe Hochkulturen) címet kapta. A második fejezetben a görögökről (Die Griechen) szerezhethetünk információkat, ahol a görög törzsek vándorlásától egészen Nagy Sándor megjelenéséig gyűjthetünk adatokat a korszakra vonatkozóan. Külön érdekessége az alfejezetnek, hogy olyan térképet tartalmaz, ahol a Földközi-tenger medencéjét egységes piacként ábrázolja a Római Birodalom korában, ahol jól látható, hogy az egyes nyersanyagokat és termékeket hol lehetett beszerezni, s merre kereskedtek velük.

A harmadik nagy egység zöld színű, és a középkort mutatja be. Az öt kisebb egységben két osztásban kap helyet a mai Németország területén létezett birodalmak politikatörténete (korai és érett középkor; késő középkor). A „zöld fejezet”

a középkor tárgyalását a kereszténység európai elterjedésével kezdi, jelezve, hogy az európai kultúrkör számára ez hozott igazán újat az antikvitással szemben. Érdekes térképet láthatunk a 89. oldalon, ahol a 900 és 1300 közötti időszak városalapításait, a településhálózat fejlődését, és a vele párhuzamosan csökkenő erdők méretét mutatják be. A 109. oldalon egy olyan térképpel találkozunk az érdeklődő, amely a XIV. századi Európa főbb szárazföldi és vízi kereskedelmi útvonalait és az azokon közvetített árukat ábrázolja. Rózsaszínnel jelölték a Hanza városok, kék színnel a mediterrán térség kereskedelmi tevékenységében résztvevő árukat.

A citromsárga színnel jelölt negyedik nagy egység a XVI-XVIII. század eseményeivel foglalkozik. A fejezet három alegysége a kolonizáció korai időszakát, a vallásháborúk és az abszolutizmus korát mutatják be. A földrajzi felfedezések témájánál például részletes térképen ábrázolja a könyv, hogy milyen sűrűségben helyezkedtek el az afrikai kontinens nyugati partvidékén a XVI-XVII. században a rabszolga-kereskedő telepek, külön térkép ábrázolja a Földet 1763-ban, amikor Nagy-Britannia világhatalommá lett, megszerezve Franciaországtól az észak-amerikai területeket. Az ún. német parasztháború eseményeit is részletesen ábrázolják a könyvben: elütő színek használatával a szerzők nagyon jól érzékeltetik a háború terjedését hónapról hónapra. A térképek részletesen foglalkoznak a reformáció területi elterjedésével, világos képet adva arról, hogy a Német Birodalom területén mely fejedelemség mely irányzat mellett tette le a voksát. Külön térkép és magyarázó szöveg foglalkozik azzal, hogy Franciaország hogyan válik igazán központosított állammá a XVII-XVIII. században, és térképet közölnek a XVII-XVIII. századi Versailles-ról is.

A narancssárga szín visz bennünket át az ötödik, egyben a legbővebben tárgyalt egységbe, amely nagyjából az 1789-es francia forradalomtól egészen az első világháború lezárásáig terjedő időszakot mutatja be. A szerzők az öt alfejezetben külön kitérnek az 1789-es eseményektől egészen Bonaparte bukásáig terjedő időszakra. Jól látszik, hogy a narancssárga színen belül ez az alegység a legterjedelmesebb, érzékeltetve, hogy Európa történelmében alapvető változások zajlottak le. A fejezet másik jellegzetessége, hogy nagy hangsúlyt fektet a gazdasági változásokra, az ipari forradalomra és a kolonizációra. Az első világháború témakörét pedig beágyazza az 1860-tól tárgyalt európai hatalmi politika kérdéskörébe, és

magát a háborút pedig a XX. század „őskatasztrófájának” tekinti, ami a későbbi viszonyokat alapvetően megváltoztatta.

A narancssárga fejezet egyik legérdekesebb térképe a dél-nyugat Németországot ábrázoló térkép (216. oldal), amely jól mutatja Németország 1803 előtti szétagoltságát. Egy másik térképen (251. oldal) pedig azt láthatjuk, hogy az iparosodás következtében az 1850 és 1910 közötti időszakban Németországban, Hollandiában és Belgiumban mely területekről hová vándoroltak az emberek megélhetést találni. Jól látszik, hogy a Ruhr-vidék nagy ipari városai, Frankfurt, Mannheim és környékük, valamint Chemnitz és Lipcse voltak a német területeken a legnagyobb ipari régiók, Hollandia és Belgium esetében pedig azt láthatjuk, hogy egész területükön erős volt a bevándorlás.

A barna színű, hatodik fejezet tárgyalja az 1919-1945 közötti időszakot. A német szerzők tán nem véletlenül választották a barna színt ezen egység jelölésére. A két alegységből álló rész először az európai diktatúrák és demokráciák kialakulásával és történetével foglalkozik, majd rátér a második világháború eseményeinek taglalására. Kiemelik a szerzők, hogy az 1920-as években az ifjú demokráciák milyen nehézségekkel küzdöttek. Részletes térképeket láthatunk az 1919-1932 közötti Reichstag-választásokról az egyes tartományokra lebontva, ahol jól látszik, hogy az NSDAP 1928-ban még csak 2,6%-ot kapott, majd az 1932. július 31-i választásokon 37,3%-ot, négy hónappal később pedig csak 33,1%-ot. A második világháború eseményeit négy térképen mutatja be az atlasz. Az európai eseményeket 1939 szeptemberétől 1942 novemberéig, és egy 1945 májusáig terjedő időszakban ábrázolják. Az egész Föld eseményeit tárgyaló térképen látható, hogy a német tengeralattjárók a Csendes-óceánt kivéve az egész Földön tevékenykedtek, és veszélyt jelentettek az antifasiszta koalíció hajóira.

Az utolsó, hetedik egység a második világháború utáni korszakot mutatja be. A hat alegységre bontott rózsaszín rész foglalkozik a hidegháború konfliktusaival, és annak végével, a két Németország kialakulásával, majd újraegyesítésével, a világ dekolonizálásával, és azokkal a konfliktusokkal, amelyek az 1990-es években (pl. Jugoszlávia), majd a XXI. század hajnalán robbantak ki (pl. Afganisztán, Irak). A 367. oldalon látható egy térkép az 1953. június 17-i munkásfelkelésről, és az NDK-ban kirobbant sztrájkok és tüntetések helyszíneiről. Jól látható, hogy elsősorban a délebbi, iparosodottabb régiók városaiban voltak nagyobb megmozdulások Berlin mellett. A 2000-es években pedig megfigyelhető a vándorlás az újraegyesített

országon belül, amit a 397. oldalon látható térkép érzékeltet. A legjelentősebb migráció Alsó-Szászországból indult ki, a legtöbben pedig Bajorországba vándoroltak az egységes Németországban. Az utolsó fejezet foglalkozik az iszlám világgal is, ahol bemutatja a Közel-Kelet konfliktusait, az iszlám országok lakosságszámát és a bennük élő iszlám hitű lakosok számarányát százalékos megoszlásban. Az afrikai kontinens problémáira is figyelmet fordít, ábrázolja az egyes országok függetlenségének menetét a 377. oldalon, és egy részletes etnikai térképet mutat a Dél-Afrikai Köztársaságról, kördiagrammal ábrázolva az afrikai és az európai eredetű lakosság arányát.

Az egyes térképek megrajzolásánál, a különböző színek kiválasztásánál a szerzők-rajzolók ügyeltek arra, hogy a megfelelő színeket válasszák, erős kontrasztok legyenek az egyes színek között, hogy a jelölt területek jól elkülönüljenek egymástól. Mindez nagyon jól segíti a megértést és a könnyebb befogadást, egyben felkeltik az érdeklődést a történelmi események megismerése iránt, melyet csak tovább fokoz, hogy a térképek mellett azonnal olvasható a hozzá kapcsolódó szöveg is.

A könyv végén tárgy- és névmutató található, ami segíti az olvasót a tájékozódásban. A térképek és a szövegek kombinációjával a szerzők egy olyan tankönyvként is használható térképgyűjteményt állítottak össze, amely Magyarországon kiválóan alkalmazható segédkönyvként például a két tannyelvű gimnáziumok számára, ahol német nyelven tanítják a történelmet. A magyarországi oktatásban azonban véleményem szerint csak segédkönyvként alkalmazható, mivel a magyar történelem eseményei érthető módon nem kerülnek reflektorfénybe. A könyv elsősorban Nyugat-Európa és természetesen Németország-centrikus, de a szerzők/szerkesztők sok térképet és hozzá kapcsolódó szöveget közölnek az Európán kívüli világról is; viszonylag részletesen foglalkoznak – nyilvánvaló módon a Németországban élő számos bevándorló miatt – az iszlám világgal és Afrikával is.

52 Hauptstadt des Weltreiches und Weltstadt des Altertums – Rom in der

Roms Stadtplan ist eine einzigartige Quelle der inneren und äußeren Geschichte Roms bis in die Spätantike. Für die Entwicklung vom Dorf zur Stadt, vom lokalen, regionalen Agrarstaat zur internationalen Handels- und Weltmacht, von der Monarchie über die Republik zum Kaiserum.

Von den Hügeldörfern zur Weltstadt - Die Siedlungsentwicklung Roms
Trotz aller Überformung durch die lange kaiserliche Bautätigkeit erinnert im kaiserzeitlichen Rom noch vieles an den Wing der abseitigen Hügeldörfer zur Weltstadt mit ca. eininhalb Millionen Einwohnern.

Die **Anfänge** bildeten im 10./11. Jh. v. Chr. die **lateinische** **Gefürst** auf den **Hügeln** (genannt **Palatin**). Einen ersten Höhepunkt des **republikanischen Roms** mit der Unterzeichnung der **mittelländischen** **Severan** um 500 markiert der Bau der ersten **numinischen Stadtmauer** der so genannten **Severanischen Mauer** ab 275 v. Chr., welche im Verlaufe die noch baufällige Stadt der „Klassischen“? **Hügeln** (Palatin, Kapitol, Quirinal, Viminal, Esquilin, Caelius, Aventin) umschloß. Die **Ausdehnung** des **keiserlichen Roms** markiert – nachdem die Stadt nach 80 v. Chr. durch ihr starkes Wachstum ihre Festungsstruktur verloren hatte – der Bau der **Aurelianischen Mauer** ab 271 n. Chr.

Stadtmauern Roms		
	Servianische Mauer	Aurelianische Mauer
Bauzeit	ab 579 v. Chr.	ab 271 n. Chr.
Länge	11,8 km	16,8 km
Türme	?	381
Son.	37	16
Fläche (ha)	385,5	1372,1

Öffentliche Plätze und Bauten zwischen Republik und Kaiserzeit
Das seit Mitte des 19. Jahrhunderts wieder frei gelagerte *Forum Romanum* (lat. *forum* = Markt, Platz) war das Herz Roms zur Zeit der Republik. Die Mischung zwischen Forum- und Quirital-Kapitol und Vella kam nach ihrer Enttöschung vor 500 v. Chr. zum Stillstand. Als Caesar stund dort der Tempel des Quirinus, der die Bürger-

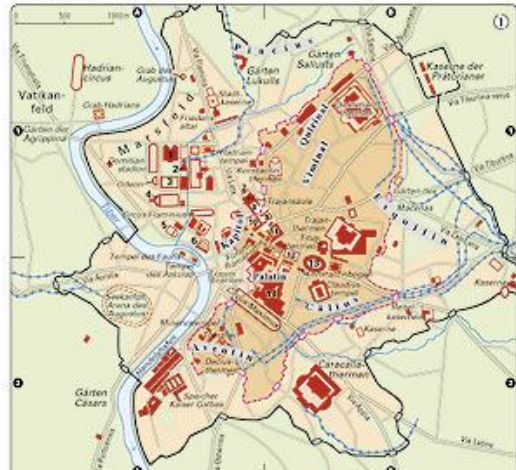
[illegible]

um die Überbauung zu verhindern, ließ Caesar das vorbildliche Forum Julium anlegen, in dem Kaisertrümmern die Form des Augustus, des Vespasian und des Nerva. Die Entwicklung gipfelte im Forum des Trajan mit seiner einheitlichen Abfolge von Prokuren, Peristyladen, quingelagerten Basiliken, Grabhäusern, Bibliotheken und Tempeln. Die Kaiser, die diesen Plan ausbildeten, nach

Der Fünften des Platzes als Zentrum aller Aktivitäten dienen ursprünglich auch seine Lage an der Kreuzung von Via Sacra und Vetus Traiana (fotografisch und kreuzförmig). Von Ost nach West durchzieht die Via Sacra das Forum- und El-Laman-Kloster. Seine planmäßige Ausgestaltung erfolgte bereits in der Kaiserzeit. Von den zahlreichen **Ausstellungen Privatbesitzer** mit denen die Reichen (Ritter, Senatoren u.ä.) untereinander wetteiferten, ist heute nur wenig erhalten. Groß aber ist die Zahl der **öffentlichen Bauten**, welche insbesondere im Bereich des Forums zu finden sind. Außerhalb des Forums aber die ganze Stadt vorstreut: Amphitheater (z.B. Atrium, Colosseum), Aquadukte, Basiliken, Gärten, Foren, Plätze (Forum Solis, Stridens, Tumul, Insulae Trecentorum Virorum).

Die Normung der Güter in den Verzehrungen belagert, das sollte Baden auch. Gerade bei ihren Auftraggebern sein sollten. Die Funktion der Bauzeit macht deutlich, dass die kontinuierliche Altherrenschaft die hausstädtischen Massen Roms nicht ignorieren durften, sondern durch Gabelbrotzeiten und öffentliche Spiele beschwichtigen mussten. Auf den Zwang zur ständigen Abschwächung des Risikums deuten auch die Fassen im Stadtgebiet hin, die Republik hatte noch keine Solarien in der Stadt geloket.

Kaiserzeit vom 1. bis 5. Jh n. Chr.

Forum Romanum und Kapitol

- **Senatsmarke** (Mare)
 - **Stadtmare** und **Ton** (Portus) = 2. der Hafen, nachweisbar seit 2. J. d. n. Chr.
 - **Aurelianische Mauer** (Stadtmare und Ton der Kaiserzeit, seit 211 n. Chr.)
 - **Wasserleitung** (Aqueduct)

Palatin Hauptgelände Roms

1 Nereenchapel	9 Atriumplatz
2 Pantheon	10 Gaiusplatz
3 Augustaplatz	11 Forumplatz
4 Pompeiustempel	12 Venus- und Romakapitel
5 Sarkophag	13 Amphitheater der Flavier (Traianum)
6 Marschlocher	14 Traianum
7 Trajantempel	15 Kaiserpalast
8 Trajanplatz	

1 Jupiterdenkmal
2 Junostempel
3 Nereenchapel (Tafelstempel)
4 Concordiastempel
5 Venusastempel
6 Sarkophag
7 Mäminerkriegsdenkmal
8 Septimius Severusdenkmal

15 Mark- und Gerichteplatz (Basilica Julia)
16 Augustaplatz
17 Mark- und Gerichteplatz (Basilica Aemilia)
18 Atrium- und Forumplatz
19 Augustaplatz
20 Kaiserpalast

1. kép, forrás: http://www.klett.de/sixcms/media.php/8/630_1.307777.jpg

282 Die Gründung des kleindeutschen Nationalstaates • Schleswig-Holstein

Das 1871/72 unter preussischer Führung erhaltene deutsche Reich zementierte die dominante Stellung Preußens in der deutschen und europäischen Politik.

[illegible][illegible]

1866 - 71
1866 Deutscher Krieg: Auslöser sind Spannungen in der Schleswig-Holstein-Frage und der Antrag Preußens auf eine Reform des Deutschen Bundes unter Ausschluss Österreichs. Preußen und seine norddeutschen Verbündeten kampflos ge-

3.2. **Schlösch bei Königgrätz:** Preußen siegt aufgrund moderner Militärtechnik und Logistik (Eisenbahnen und Telegraphen). Entscheidend der Wendepunkt der deutschen Entwicklung.

3.3. **Frieden von Prag:** Österreich verliert territorial geschwächt und stimmt sowohl den **preußischen Annexionen** in Norddeutschland (Hannover, Kurhessen, Nassau und Frankfurt/Main) als auch der **Auflösung des Deutschen Bundes** und der Neugestaltung Deutschlands ohne Österreich zu.

Norddeutscher Bund: Die Gründung lässt die deutschen Staaten nördlich des Mains unter preußischer Führung zusammen. Durch den Zollbund und das Zollparlament wird der Deutsche Zollverein 1867 zu einem politischen Zusammenschluss zwischen Norddeutschen Bund und den

1871/71 Deutsch-Französischer Krieg: Die Ausdehnung der preußischen Einflussphäre südlich des Mains und die Entstehung einer Großmacht im Osten Frankreichs führt zum deutsch-französischen Gegensatz.

Juli 1870: Auseinandersetzung um die Kandidatur des Erbprinzen Leopold von Hohenzollern-Sigmaringen für den spanischen Thron kulminiert in einem Krieg.

19.3. Kriegserklärung Frankreichs an Preußen als Beginn des Deutsch-Französischen Kriegs, der zum Oberkeißel für das französische Kaiserreich wird.

18.1.71 Die Ausrufung König Wilhelm I. von Preußen zum „Deutschen Kaiser“ im Spiegelsaal des Schlosses Berlin

26.2. Friedensbedingungen im Vorfriden von Versailles: Annexion von Elsass-Lothringen und hohe Kriegsschadensersatzforderungen.

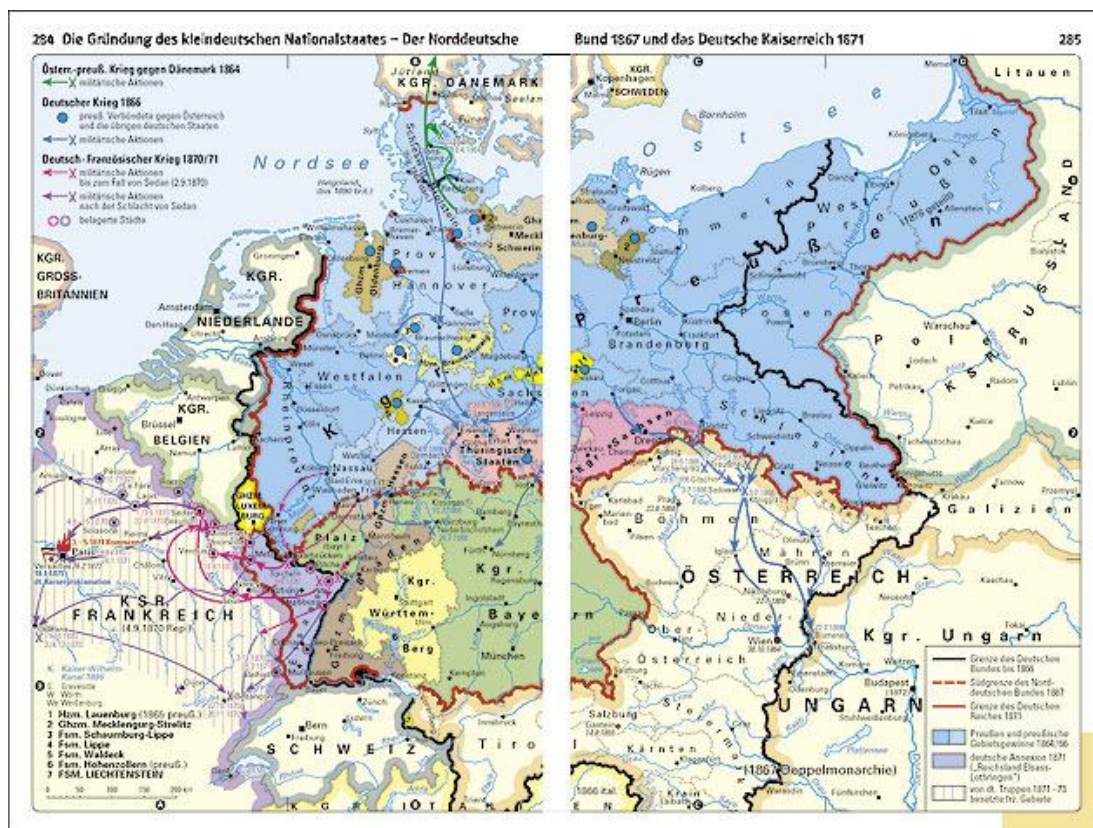
Die Verfassung des Kaiserreiches
Das neue Reich bestand aus 22 Flächen und drei Stadtkreisen. Das auch mit Millionen zugewanderten arbeitende „Reichsland“ Brandenburg war die nicht durchbrochene Bundesgrenze, denn darin war keine Provinz in Stellung genommen. Die Kaiserliche Regierung saß in Berlin.

und die Kämpfe 1848/50 und 1864

[illegible]

Wirtschafts- und Sozialrechtliche Entwicklungen
 1871 Kaiserliche Verordnung über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1874 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1875 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1876 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1877 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1878 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1879 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1880 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1881 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1882 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1883 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1884 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1885 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1886 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1887 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1888 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1889 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1890 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1891 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1892 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1893 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1894 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1895 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1896 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1897 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1898 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1899 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen
 1900 Reichsgesetz über die Erhebung der
 Abgaben für die Benutzung der Eisenbahnen

2. kép, forrás: http://www.klett.de/sixcms/media.php/8/630_2.jpg

3. kép, forrás: http://www.klett.de/sixcms/media.php/8/630_3.jpg